

Buiten lesgeven in de natuur III

Voor liefhebbers van bouwpakketten, inbussleutel in de ene hand en montagehandleiding in de andere, is de teleurstelling waarschijnlijk groot want de kit 'buiten lesgeven in de natuur' bestaat niet. Die kant-en-klare pakketten daar zijn we het mee eens, zijn geruststellend. Bij 'outdoor education' gaan we juist op zoek naar een evenwicht tussen de geruststellende kant van een kader en de bevrijdende (of soms enge) kant van het loslaten. En dan nog, geven we je slechts enkele schetsen van het frame. Tijd, uitwisseling, ervaringen en ontdekkingen zullen je in staat stellen om de functies ervan te versterken en om te genieten van een werk dat uniek zal zijn, van jou én jouw leerlingen.

● Deel 3: In de praktijk

Een charter en een logboek als inbussleutel en montagehandleiding

Wanneer je met jouw leerlingen van omgeving verandert dan vormt een charter het essentiële kader waar jij en jouw leerlingen nood aan hebben.

De inhoud zal natuurlijk verschillen van klas tot klas, maar het is belangrijk om een aantal essentiële elementen op te nemen: het doel van het project en wie eraan deelneemt, het zin geven aan, het bepalen van de frequentie, duur, inhoud, locatie, een veiligheidskader en instructies voor respectvol gedrag ten opzichte van zowel de groep als de omgeving.

Er zijn twee mogelijkheden om dit charter op te stellen:

- Ofwel ga je samen op stap om op basis van de opgedane ervaring (angsten, ontdekkingen, vreugde, onzekerheden, vragen...) een charter op te stellen.
- Of je denkt samen na over het project om het charter uit te werken voor het eerste uitje.

Welke weg je ook gaat, dit charter is evolutief, omdat er gaandeweg nieuwe elementen aan kunnen worden toegevoegd.

De ervaringen worden vastgelegd in een logboek. Let op de praktische aspecten (datum, plaats, lesdoel, route, aantal leerlingen,...) en noteer ook de geplande activiteiten en hun duur, observaties, avonturen en tegenslagen, vragen, spontane activiteiten & ontmoetingen. Het wordt een schatkamer waaruit je kan putten om elementen aan te halen tijdens de lessen (als vertrekpunt of om iets concreet te maken). Het zal je dus helpen om de buitenlessen te koppelen aan de leerplandoelen. Vergeet niet om foto's te maken van de activiteiten en resultaten, want deze kunnen van onschatbare waarde zijn voor het documenteren en synthetiseren van wat de leerlingen hebben bereikt.

● De buitenklas afbakenen

Op school worden aan het begin van het jaar ruimtelijke markeringen en tijdsblokken vastgelegd, die over het algemeen weinig veranderen. Buiten zullen deze gereconstrueerd moeten worden en net als bij de uitwerking van het charter kan het bepalen van deze markeringen op een collectieve en experimentele manier gebeuren.

Je zal merken dat de leerlingen spontaan ruimtelijke referentiepunten vinden en creëren. Ze zullen zich in de buurt van een struik vestigen voor het tussendoortje, zich om je heen verzamelen als je op een bankje zit, schuilen onder een boom als het regent en spelen met kiezelstenen aan de rand van een pad. Zoveel plekjes die ze kunnen benoemen, en je zult ze aanmoedigen om dat te doen, en die later betekenisvolle oriëntatiepunten kunnen worden.

Voor de tijdsaanduidingen kijken we naar de zon. Waar staat de zon bij aankomst, tijdens de middagpauze of tussendoortje en bij vertrek? Misschien kan je de zon in kaart brengen op deze verschillende sleutelmomenten en in de loop van de verschillende seizoenen?

Verschillende, kleine muziekinstrumenten kunnen worden gebruikt om organisatorische en veiligheidsmarkeringen op te zetten: de vertrek- en aankomst signalen, het verzamel signaal en een code voor het type wandeling (verkeersveilig, vrij, in stilte,...).

Wat betreft de ruimtelijke grenzen en het gebruik ervan (educatieve spelletjes, onderzoek, vrij spel, rust, lezen, maaltijden, observatie...), zal het natuurlijk nodig zijn om de regelgeving van de groene ruimte te combineren met de spontaniteit van de leerlingen om de natuur en de veiligheid van de kinderen te respecteren. In bepaalde situaties zullen fysieke afbakeningen met een code (bijvoorbeeld kleine vlaggen met pictogrammen) nodig zijn. Andere keren zullen leerlingen zich verplaatsen binnen de bestaande ruimtelijke grenzen (een pad, een gazon of speelweide, een rij bomen...) en zal er niets anders aan toe te voegen zijn.

● Organisatie van een buitenles

Om het hele project sereen te laten verlopen, moet er rekening worden gehouden met een aantal belangrijke elementen. Controleer de verzekeringskwestie om het aantal begeleiders per uitstap te bepalen en werk een kalender uit waarbij de extra begeleider(s) zich kunnen vrijmaken. Breng de ouders op de hoogte van de data van de uitstapjes, zodat de kinderen aangepaste kledij kunnen dragen. Informeer het secretariaat en directie over de data, routes, plaatsen, tijden en contactpersoon. Het is ook heel belangrijk dat het veiligheidsprotocol dat in geval van problemen moet worden gevolgd, voor iedereen duidelijk is.

Bereid een caddie of rugzak voor waarin je het basismateriaal voor een uitstap in verzamelt: het logboek, de lijst met kinderen en de telefoonnummer van de ouders (en voor de jongste een badge of ander visueel herkenningmiddel met de gegevens van de school), fluohesjes, zakdoeken, een EHBO-doos, een stoffen zakje om de gevonden schatten in te verzamelen. De rest van het materiaal zal afhangen van de geplande activiteiten. Elk kind kan ook zijn eigen buiten rugzak hebben met een potlood, een klein notitieboekje, een gum, een touw, een wasknijper en een vergrootglas. Maar hou het simpel, al het materiaal én oplossingen vind je terug in de natuur.

Probeer de kinderen te betrekken bij de organisatie van de uitstapjes, zowel bij de voorbereiding als op het terrein, door verantwoordelijke groepen te creëren: weer (de juiste kleding doorgeven), materiaal (buiten rugzakken, badges, fluohesjes uitdelen), comfort (zakdoeken, dekzeil voor bescherming, touwen om het vast te binden), route (de route bepalen en de gids zijn).

Met jongere kinderen is het raadzaam om de route op voorhand te verkennen, maar met oudere kinderen is het niet nodig. Ook het moment dat je onderweg bent, kan een moment van ontdekken en leren worden. Het is een gelegenheid om een kaart te nemen, de leerlingen een route te laten tekenen en de tijd van de reis in te schatten. Tijdens de reis is onderzoek mogelijk naar vele thema's: getallen, vormen, kleuren, de waterkringloop, energie, geschiedenis, geografie, taal,...

De locatie van de uitjes moet worden bepaald aan de hand van jouw prioriteiten, maar als je wilt dat de uitstappen gemakkelijk en regelmatig kunnen plaatsvinden, kies dan een plek in de buurt van de school dat te voet bereikbaar is. Op de website van BrusselsGardens kan je de groene ruimtes rond jouw school ontdekken. Om onaangename verrassingen te voorkomen, is een kleine prospectie voor de uitstap aanbevolen. Sommige ingangen kunnen gesloten zijn, sommige delen ontoegankelijk of gewoonweg niet erg gastvrij. Maak niet de fout om meteen lange afstanden af te leggen. Neem de tijd om het gebied beetje bij beetje te ontdekken. Zo kunnen de kinderen zich vertrouwd maken met de plek, zich op hun gemak voelen en stapsgewijs een kaart tekenen. En waarom teken je het niet in de klas en voeg je er natuurlijke elementen aan toe die je tijdens de uitstapjes hebt ontdekt?

● Inhoud van een buitenles

De inhoud die je aan de uitstappen geeft, hangt sterk af van de manier waarop je het buiten leren zal benaderen. In het algemeen kunnen drie benaderingen worden onderscheiden:

- De eerste is het verplaatsen van een binnenles naar buiten. Je bent buiten, maar er is geen concrete interactie met de buitenwereld. Dit doet geen afbreuk aan het welzijn en de gedragsveranderingen die dit met zich mee kan brengen.
- De tweede is om een binnenles naar buiten te brengen en manieren te vinden om de omgeving te gebruiken om het leren te bevorderen. Bijvoorbeeld: takken op volgorde leggen van klein naar groot.
- In de derde benadering vormt de omgeving het uitgangspunt van het leerproces dat de intrinsieke nieuwsgierigheid en leergierigheid van de leerlingen prikkelt en waaraan de basiscompetenties worden gekoppeld.

Ongeacht de aanpak is het belangrijk om open te blijven staan voor wat deze nieuwe context zal brengen aan reflecties en vragen. Bovendien zullen de reacties van de leerlingen je in staat stellen om te jongleren tussen de verschillende benaderingen, want je moet niet vergeten dat de omgeving een betekenisvolle leercontext creëert. En hoe meer je de lessen in context plaatst, hoe meer je ze tot leven brengt. Hoe meer je ze tot leven brengt, hoe meer de leerlingen geïnteresseerd, gemotiveerd en nieuwsgierig zijn.

Zeker, er zijn veel ontdekkingen te doen als je aan dit project begint, en meer dan eens zal je ontsteld of verrast zijn door de manier waarop de dingen verlopen. Het is ook zeker dat het bewijzen van wat je hebt geleerd op een werkblad eenvoudiger lijkt dan door middel van een logboek en een paar foto's. Echter, leren in de natuur maakt de kennis die is opgedaan rijker en steviger geworteld, omdat het gebaseerd is op de eigen ervaring.

● Inspiratie voor een buitenles

Voor alle duidelijkheid: de inspiratie komt wel vanzelf... vanuit de natuur én jouw leerlingen. Toch willen we je deze bronnen meegeven al was het om vertrouwd te geraken met de verschillende manieren waarop 'buiten lesgeven' beoefend kan worden.

Op volgende websites vind je heel wat uitgewerkte lessen en activiteiten. In de Nederlandstalige gemeenschap (Nederland, België) wordt bij buiten lesgeven vaak de nadruk gelegd op het bewegend leren:

- Beter buiten – 10 kant-en-klare activiteiten, traject voor Brusselse scholen
- Buitenlesdag.nl – 70 kant-en-klare buitenlessen, onderzoek naar buiten lesgeven,...
- Natuurwijs – 100+ natuuro opdrachten
- Speel je mee in de natuur? – Natuurspelenboek
- Klas in beweging – lesmateriaal voor 'wiskunde', 'taal' en 'schrift' in beweging
- Buitenles – Tips en lesideeën
- Ontwerp een buitenles – Deze lesbundel laat jouw leerlingen stap voor stap een buitenles maken.

Volgende boeken staan vol met concrete voorbeelden en ideeën:

- Buurtwandelingen. Wat gebeurt er bij jou? – Freinet
- Kaboutersoep en wonderblaadjeszintuiglijke buiten avonturen voor baby's, peuters en kleuters – Ity Busstra
- Op stap met de bosjuf: praktisch handboek vol avonturentochten in de natuur – Gertie Bergmans (4 – 8 jaar)
- Op stap met de bosjuf 2: Een nieuw handboek vol avontuurlijke tochten in de natuur – Gertie Bergmans (4 – 8 jaar)
- De wilde stad: ontdek wat je allemaal kunt doen buiten in de stad – Jo Schofield (4 – 12 jaar)
- Ontdek je stad – Martine Sluiter (6-12 jaar)
- Het slecht weer boek: ontdek wat je allemaal kunt doen in regen, wind en sneeuw – Jo Schofield (9 – 11 jaar)
- Het bosboek: ontdek wat je allemaal kunt doen met een tak – Jo Schofield (3 – 12 jaar)

Wat de derde benadering rond "buiten lesgeven" betreft, vinden we heel wat informatie en praktijkvoorbeelden terug in de Franstalige gemeenschap (Canada, Frankrijk, Zwitserland,...). Volgende boeken zijn echte juweeltjes:

- Boek "Trésors du dehors" van het collectief Tous dehors
- Boek "L'école à ciel ouvert" van Sarah Wauquiez, Nathalie Barras, Martina Henzi (Fondation Silvana)

